

در شکستگی شرکت‌های چند ملیتی

آرزو ستگار

وکیل پایه یک دادگستری

سرشناسه	:	رستگار، آرزو، ۱۳۶۱ -
عنوان و نام پدیدآور	:	ورشکستگی شرکتهای چندملیتی / آرزو رستگار.
مشخصات نشر	:	تهران : چراغ دانش، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	۲۰۴ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۴۴۳-۱۳۷-۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
پادالست	:	کتابنامه: ۱۹۵.
موضوع	:	شرکتهای چندملیتی -- قوانین و مقررات
موضوع	:	International business enterprises -- Law and legislation
موضوع	:	ورشکستگی
موضوع	:	Bankruptcy
موضوع	:	ورشکستگی -- ایران
موضوع	:	Bankruptcy -- Iran
موضوع	:	شرکتهای چندملیتی -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	:	-- Law and legislation -- IranInternational business enterprises
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۵۱۳۲۲K / ۴و۵ر
رده بندی دیویی	:	۷۵۳/۳۴۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۵۶۰۹۸

شناسنامه

عنوان کتاب: ورشکستگی شرکتهای چندملیتی

مؤلف: آرزو رستگار

ناشر: انتشارات چراغ دانش

نوبت چاپ: اول/ ۱۳۹۶

قطع و تیراژ: رقعی/ ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۳-۱۳۷-۸

کد کتاب: ۴۴۲

www.cheraghdanesh.com

چراغ دانش را در گوگل جستجو کنید

دفتر مرکزی: تهران، میدان بهمن، تیر، ورودی مدرس، کوچه نازندانی، پلاک ۴، طبقه ۳ و ۶ واحد های ۱۴ و ۷

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۱۴۰۶۰۲ و فروش

حق چاپ برای انتشارات چراغ دانش محفوظ است. هر گونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز کتبی از ناشر خلاف قانون بوده.

فهرست مطالب

۱۱	 مقدمه
۱۵	 بخش اول
۱۵	 شناسایی شرکت‌های چند ملیتی
۱۷	 فصل اول - شرکت‌های چند ملیتی از منظر ملی و بین‌المللی
۱۷	 مبحث اول: سابقه تاریخی
۱۷	 گفتار اول: دلایل شکل‌گیری
۲۲	 گفتار دوم: دلایل توسعه
۲۷	 مبحث دوم: تعریف شرکت‌های چند ملیتی
۲۷	 گفتار اول: تعریف حقوقی
۳۰	 گفتار دوم: تعریف اقتصادی
۳۱	 مبحث سوم: تعریف عملی
۳۲	 گفتار اول: ساختار
۳۴	 بند اول: تعداد اجزاء
۳۹	 بند دوم: رابطه میان اجزاء
۴۰	 گفتار دوم: عنصر خارجی
۴۱	 بند اول: شرکت چند ملیتی یا فرا ملی
۴۳	 بند دوم: الیگوپولی
۴۴	 مبحث چهارم: انواع شرکت چند ملیتی
۴۴	 گفتار اول: دیدگاه حقوقی
۴۹	 گفتار دوم: دیدگاه اقتصادی
۵۲	 مبحث پنجم: شرکت‌های چند ملیتی در ایران
۵۲	 گفتار اول: تحولات قانون‌گذاری
۵۵	 گفتار دوم: محدودیت‌ها و راه‌حل‌ها
۵۸	 گفتار سوم: شناسایی شرکت خارجی
۶۰	 مبحث ششم: تابعیت

۶۰	گفتار اول: تابعیت اشخاص حقوقی
۶۲	گفتار دوم: تابعیت شرکت‌های چند ملیتی
۶۳	بند اول: کثرت تابعیت
۶۷	بند دوم: وحدت تابعیت
۷۱	فصل دوم - اشکال مختلف رابطه اجزا و ورشکستگی شرکت چند ملیتی
۷۲	مبحث اول: تعریف و عناصر ورشکستگی در شرکت چند ملیتی
۷۵	مبحث دوم: انواع رابطه میان اجزاء شرکت چند ملیتی
۷۵	گفتار اول: دیدگاه اقتصادی
۷۶	بند اول: وابستگی داخلی
۷۶	بند دوم: وابستگی خارجی
۷۷	بند سوم: ضعف یا فقدان بستگی
۷۷	گفتار دوم: دیدگاه مدیریتی
۸۰	مبحث سوم: اشکال ورشکستگی شرکت چند ملیتی
۹۹	مبحث چهارم: تأثیر متقابل ورشکستگی اجزاء شرکت چند ملیتی
۱۰۰	گفتار اول: ادغام شکلی فرآیند ورشکستگی
۱۰۳	گفتار دوم: ادغام ماهوی فرآیند ورشکستگی
۱۰۷	بخش دوم:
۱۰۷	ورشکستگی شرکت چند ملیتی در تعارض قوانین
۱۱۳	فصل اول - ورشکستگی شرکت چند ملیتی در نظریات حقوقی
۱۱۵	مبحث اول: سرزمینی بودن
۱۱۸	گفتار اول: مبانی نظریه سرزمینی بودن
۱۱۸	بند اول: مبانی حقوقی
۱۲۰	بند دوم: مبانی اقتصادی
۱۲۱	گفتار اول: نقد نظریه سرزمینی بودن
۱۲۱	بند اول: نقد مبانی حقوقی
۱۲۲	بند دوم: نقد مبانی اقتصادی
۱۲۴	مبحث دوم: جهانشمولی

۱۲۹	گفتار اول: جهانشمولی، جایگزین سرزمینی بودن
۱۳۰	گفتار دوم: جهانشمولی و مشکلات عملی
۱۳۱	بند اول: کشور اصلی، مشترک لفظی
۱۳۲	بند دوم: مانع مربوط به نظم عمومی و حقوق مکتسبه
۱۳۳	بند سوم: مانع مربوط به حاکمیت ملی
۱۳۳	مبحث سوم: نظریات مختلط
۱۳۳	گفتار اول: قراردادگرایی
۱۳۶	گفتار دوم: سرزمینی بودن مبتنی بر همکاری
۱۳۹	گفتار دوم: رسیدگی ثانوی
۱۴۱	فصل دوم: صلاحیت قضائی و قانون حاکم در رسیدگی به ورشکستگی
۱۴۵	مبحث اول: دادگاه الح
۱۴۵	گفتار اول: قانون نمونه استرال
۱۴۷	بند اول: رسیدگی خارجی اصلی
۱۴۸	بند دوم: رسیدگی خارجی بر اصل
۱۴۹	گفتار دوم: مقرر اتحادیه اروپا
۱۵۰	بند اول: رسیدگی اصلی
۱۵۱	بند دوم: رسیدگی ثانوی
۱۵۲	بند سوم: رسیدگی مستقل
۱۵۳	گفتار سوم: حقوق ایرلند
۱۵۷	مبحث دوم: شناسایی و اجرای رأی ورشکستگی
۱۵۸	گفتار اول: قانون نمونه: اصل همکاری
۱۵۹	گفتار دوم: مقررات اتحادیه اروپا؛ اجراء آراء بر اساس کنوانسیون بروکسل
۱۶۰	بند اول: قلمرو اجرا
۱۶۱	بند دوم: محدودیت‌های اجرا
۱۶۲	گفتار سوم: حقوق ایران؛ اجرا به شیوه سنتی
۱۶۵	بند اول: شرایط ایجابی
۱۶۷	بند دوم: شرایط سلبی

- مبحث سوم: قانون حاکم در دعاوی ورشکستگی ۱۶۹
- گفتار اول: قانون نمونه: دادگاه معین به جای قانون معین ۱۷۰
- گفتار دوم: مقررہ اتحادیہ اروپا؛ دادگاه معین، قاعده حل تعارض معین ۱۷۲
- گفتار سوم: حقوق ایران: حکومت قواعد عام حل تعارض ۱۷۵
- تابع و مأخذ ۱۷۹

www.ketab.ir

مقدمه

تجارت بین‌الملل سابقه‌ای به درازای تاریخ دارد. اگر خوراک، پوشاک و مسکن را بتوان از جمله نیازهای اولیه و طبیعی بشر دانست، تجارت نیز قطعاً از نیازهای اولیه اجتماعی و اقتصادی او بوده است؛ نیاز به برقراری ارتباط و تأمین مایحتاج. با این حال شکل این رابطه در طول زمان به شدت دچار تحول شده است. در دوران باستان روابط تجاری خاص تمدن‌های قدرتمند بود و داد و ستدها بیشتر از طریق دریا صورت می‌گرفت.^۱ در قرون وسطی سایر تمدن‌ها نیز به جرگه فعالان تجاری پیوستند و پس از سانس این روند جهانگیر شد؛ اما نقطه مشترک کلیه تمدن‌ها در طول دوران حول تا عصر حاضر، در یک نکته خلاصه می‌شود: تاجر یعنی شخص حقیقی. در حقیقت تا مدت مدیدی مفهوم شخص حقوقی و امتیازات آن ناشناخته بود. با پیدایش مفهوم شرکت و شخص حقوقی، نقطه عطفی در تجارت آغاز شد؛ اما حقوق تجارت به این کم‌بسنده نکرد و شخص حقوقی را به ابزاری مهم در عرصه‌ی تجارت تبدیل کرد. تجارت بین‌الملل در قالب شخص حقوقی دو امتیاز ویژه داشت:

اول آنکه اشخاص حقوقی از امتیازاتی نظیر جدایی اموال شرکت از شرکا و همچنین اعتماد اشخاص ثالث با اتکا به سرمایه شرکت برخوردار بوده‌اند. دوم آنکه در تجارت بین‌الملل، لزوم تردد میان کشورهای مختلف موجب

۱. ناصر رسایی نیا، *حکایات حقوق بازرگانی*، چاپ اول، تهران، ویراستار، ص ۴۱.

افزایش هزینه‌ها و همچنین افزایش ضریب خطرات احتمالی می‌شد. از این رو استقرار دائم اشخاص حقوقی در مرکز تجاری موردنظر می‌توانست معایب تجارت اشخاص حقیقی را به حداقل رساند. به این معنا، شرکت چندملیتی را می‌توان حاصل نیازهای تجاری دانست.

در کنار محاسن، پیچیدگی‌های شرکت چندملیتی آشکار است. تأثیر مستقیم عمل شرکت‌های چندملیتی بر نظم عمومی اقتصادی موجب گردیده است تا این شرکت‌ها به عنوان ابزاری برای اعمال حاکمیت دولت‌ها به کار روند. تلاش کشورها برای کنترل شرکت چندملیتی و اعمال قانون ملی کشور محل استقرار شرکت، منجر به تعارض و تقابل میان نظام‌های حقوقی مختلف شده است. این تقابل به ویژه در فرض ورشکستگی چندملیتی مطرح می‌شود. زمانی که یک شعبه یا شرکت تابعه از یک شرکت چندملیتی با بحران مالی مواجه می‌گردد و به تعبیر حقوقی «ورشکسته» می‌شود، پرسش اصلی آن است که چه کشوری حق مداخله دارد؟

در حقیقت ورشکستگی شرکت چندملیتی از ابعاد مختلف، با بحث تعارض قوانین مرتبط است و اهمیت تحلیل آن با قواعد حل تعارض ناشی از جایگاه خاص اقتصادی و تجاری این شرکت است. ورشکستگی شرکت چندملیتی به دلیل استقرار اجزاء آن در کشورهای متعدد، نظام‌های حقوقی و اقتصادی مختلفی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از این رو مفهوم «ورشکستگی بین‌الملل» در دهه‌های اخیر از مهم‌ترین موضوعات

حقوقی بوده است. تلاش حقوقدانان در ارائه راه حلی کاربردی و البته با مقبولیت جهانی از سال ها قبل همچنان ادامه دارد. اسنادی چون قانون نمونه آنسیترال در ورشکستگی بین المللی و مقررۀ اتحادیه اروپا نیز حاکی از اهمیت این بحث است؛ اما در این میان قوانین ملی نیز تغییراتی یافته اند. جهت گیری نظام های حقوقی به سوی هریک از تئوری های مطرح و یا گریته برداری از قانون نمونه آنسیترال نشان از ضرورت حل مسئله ورشکستگی شرکت چند ملیتی دارد. با این حال قانون ایران در این زمینه به کلی ساکت است. نه تنها قانون گذار به ورشکستگی شرکت چند ملیتی اشاره ای ندارد بلکه اساساً ادبیات قانونی ایران با خود مفهوم شرکت چند ملیتی بیگانه است.

در سال های اخیر تحقیقاتی با موضوع شرکت چند ملیتی در ایران صورت گرفته است اما تحلیل ورشکستگی این شرکت ها همچنان از موضوعات بکر حقوقی است. از این رو در تکیه تلاش سایر حقوقدانان، بر آن شدیم تا به ورشکستگی شرکت های چند ملیتی بپردازیم.

تعداد آثار حقوقی که به طور مستقیم به این موضوع پرداخته باشند قابل توجه نیست. با این حال به دلیل مبنای مشترک موضوع ورشکستگی بین المللی و ورشکستگی شرکت چند ملیتی، ادبیات حقوقی غنی در این زمینه وجود دارد.

پرسش های اصلی در این کتاب عبارت است از اینکه ورشکستگی شرکت مادر یا هر یک از اجزاء بر اساس چه قانونی احراز می شود؟ کدام دادگاه

صالح به رسیدگی به دعوای ورشکستگی است؟ و آیا اثبات صلاحیت دادگاهی ویژه، نافی صلاحیت سایر دادگاه‌هاست؟ اساساً آیا ورشکستگی از جمله موضوعاتی است که با قواعد حل تعارض تعیین خواهد شد و یا همواره تابع قانون مقر دادگاه است؟ راه حل قانون ایران در این رابطه چیست؟

در پاسخ به این سؤالات روش کتابخانه‌ای را برگزیده و مطالعه تطبیقی را در پی گرفتیم. چرا که ادبیات حقوقی موجود در این زمینه بیشتر به زبان انگلیسی و متضمن نظریات مختلفی در باب انواع ورشکستگی بین‌المللی است.

بحث در خصوص ورشکستگی چندملیتی نیازمند طرح مقدماتی چون بررسی مفهوم شرکت چندملیتی و انواع آن است. علاوه بر آن از آنجا که ورشکستگی وضعیتی است حادث و نیازمند بررسی قضائی، تعیین دادگاه و قانون حاکم بر دعوا ضروری است. از این رو مطابق کتاب حاضر در دو بخش خواهد آمد. بخش اول در دو فصل به ترتیب به شناسایی شرکت‌های چندملیتی و شرایط تحقق ورشکستگی آن می‌پردازد. بخش دوم نیز بیشتر به مسائل مربوط به تعارض قوانین اختصاص دارد.

در فصل اول این بخش ابتدا نظریات مطرح در عرصه بین‌المللی ارائه و در فصل دوم به صورت موردی دو سند مهم بین‌المللی یعنی قانون نمونه آنسترال و مقرر اتحادیه اروپا و همچنین حقوق ایران را مورد بررسی قرار خواهیم داد.